

Boplatslämningar vid

Ensta gamla bytomt

Arkeologisk förundersökning av RAÄ 118:2 & 280:1, Täby socken
och kommun, Uppland.

Rapport 2009:2

Richard Grönwall

STOCKHOLMS
LÄNS MUSEUM

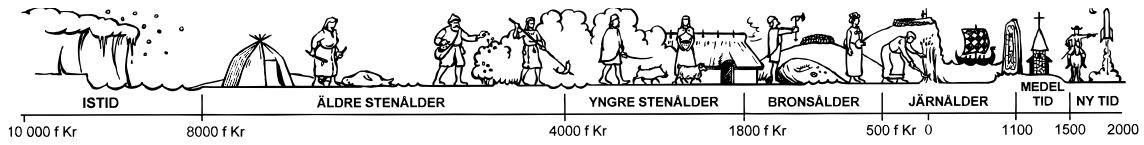
Boplatslämningar vid

Ensta gamla bytomt

Arkeologisk förundersökning av RAÄ 118:2 & 280:1,
Täby socken och kommun, Uppland.

Rapport 2009:2

Richard Grönwall

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Göran Werthwein
 Produktion av planer: Richard Grönwall, Göran Werthwein
 Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2009

Innehåll

Innehåll.....	5
Sammanfattning.....	6
Bakgrund.....	7
Undersökningsområden och fornlämningar.....	8
<i>Undersökningsområde 1 – RAÄ Täby 118:2</i>	8
<i>Undersökningsområde 2 – RAÄ Täby 280:1</i>	8
Syfte & målsättning.....	8
Genomförande & metod.....	9
Resultat.....	9
<i>UO 1 – RAÄ Täby 118:2</i>	9
<i>UO 2 – RAÄ Täby 280:1</i>	10
Förslag till vidare antikvariska åtgärder.....	10
Tekniska & administrativa uppgifter.....	11
Referenser.....	11
Bilagor	
Bilaga 1 Schaktplaner.....	12
Bilaga 2 Anläggningstabell.....	14
Bilaga 3 Schakttabell.....	15
Figurförteckning	
Figur 1 Terrängkarta, skala 1:100 000.....	6
Figur 2 Terrängkarta, skala 1:10 000.....	7
Figur 3 Schaktning på fotbollsplan.....	9
Figur 4 Schaktprofil, fotbollsplan.....	9
Figur 5 Skålgrop på block.....	10

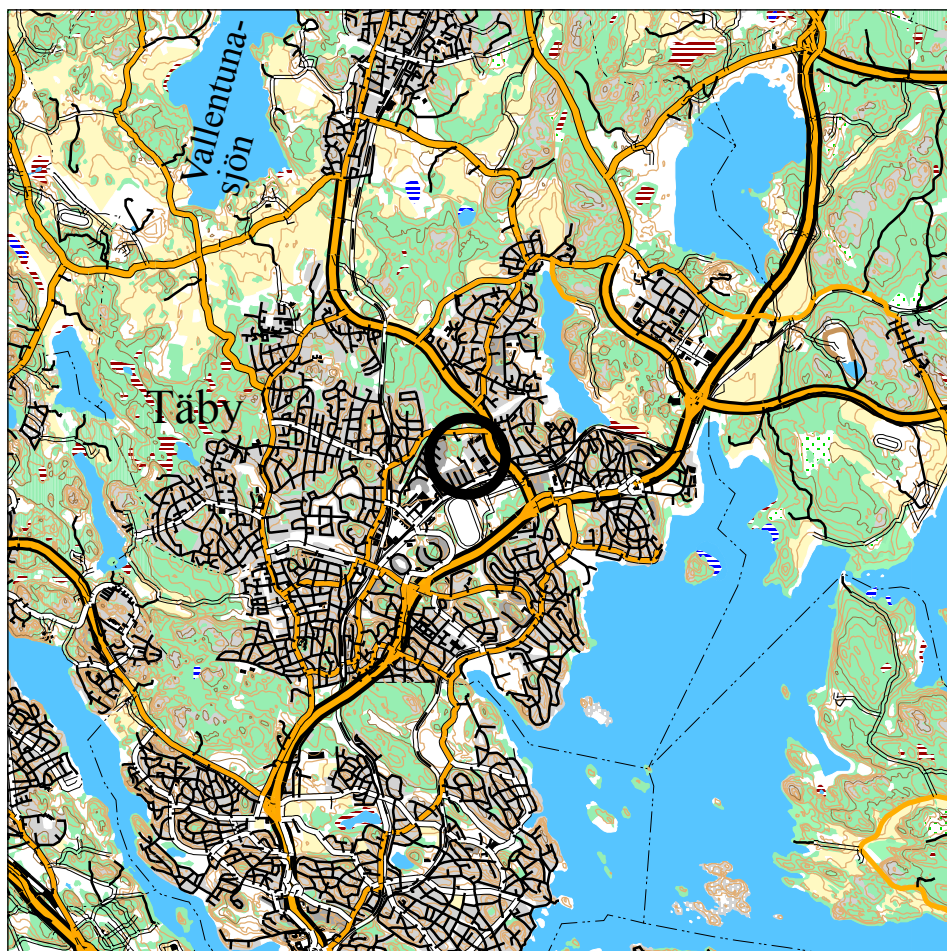

Fig 1. Terrängkartan med läget för undersökningsområdet ungefär markerat, skala 1:100 000.

Sammanfattning

Stockholms läns museum har under november 2008 genomfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämningarna RAÄ Täby 118:2 samt 280:1. Bakgrunden till förundersökningen var Täby kommuns avsikter att i anslutning till fornlämningarna bygga anläggningar för sport och fritidsverksamhet.

I bil. 1:2, s. 13 ses de sökschakt som grävdes intill boplatzlämningarna RAÄ 118:2 (UO 1). Samtliga schakt saknade innehåll av antikvariskt intresse och större delen av det utpekade planområdet utgörs av omrörda och påförda lager av sand och grus. Även de delar som tidigare hyste gravar och boplatzlämningar till RAÄ Täby 124:1 saknar idag antikvariskt värde. Dock kvarligger på platsen (ID 100002, bil. 1:2) ett stenblock med en i ett tidigare sammanhang omnämnd skålgrop. Denna har nu anmälts som fast fornlämning till FMIS och har erhållit fornlämningsnummer RAÄ Täby 555.

Fig 2. Terrängkartan med kända fornlämningar nära förundersökningsområdena (FU) markerade med rött. FU är markerade med blått. De fornlämningar som nämns i texten redovisas med nummer, skala 1:10 000.

RAÄ Täby 280:1 utgör de resterande delarna av Ensta gamla bytomt. Fornlämningen har avgränsats genom sökschaktning mot det utpekade planområdet (UO 2) direkt söder om bytomten (bil. 1:1, s. 12). De påträffade anläggningarna utgjordes av härdar, stolphål och kulturlager. Inga fynd påträffades som tillåter en datering av lämningarna.

Bakgrund

Täby kommun har planer på att inom två separata ytor uppföra en idrottshall respektive en skatepark öst om Byängsskolan. I anslutning till exploateringsområdena ligger fornlämningarna RAÄ Täby 118:2 och 280:1, vilka utgörs av förhistoriska boplatslämningar samt lämningar efter Ensta gamla bytomt. I enlighet med ett beslut av Länsstyrelsen i Stockholm (dnr 431-08-65985) har Stockholms läns museum under november 2008 genomfört en förundersökning i avgränsande syfte av lämningarna.

Undersökningsområden och fornlämningar

Undersökningsområde 1 – RAÄ Täby 118:2

Inför förundersökningen utgjordes de västra delarna av undersökningsområdet (UO) av mindre gräsbevuxna ytor i anslutning till en parkväg. De norra och nordöstra delarna utgjordes av en grusad idrottsplats, medan de södra delarna huvudsakligen omfattades av asfalterade vägar, gångstigar och parkeringsplatser.

Boplatslämningarna Täby 118:2 påträffades vid en arkeologisk utredning 1991 och är belägna mindre än 20 meter väst om UO (fig. 2, bil. 1:2). Lämningarna utgjordes av härdar, stolphål, mörkfärgningar samt nedgrävningar. Ytan uppvisade också förhöjda fosfatvärden. Några egentliga kulturlager påträffades inte och anläggningarna sattes i samband med sporadiska aktiviteter i området (Brunstedt 1991).

Inom UO har även legat de norra delarna av gravfältet/boplatslämningen Täby 124:1 som undersöktes i slutet av 1960-talet. Inför förundersökningen var det oklart huruvida ytterligare gravar eller boplatslämningar kvarlåg på platsen (Modin 1973:58ff).

Undersökningsområde 2 – RAÄ Täby 280:1

Området är beläget direkt söder om lämningarna efter Ensta gamla bytomt (Täby 280:1) och utgörs i norr av impediment mark och i söder av äldre åkermark. De nordvästra delarna av UO var vid förundersökningstillfället partiellt belamrade med diverse dumphögar av jord, löv, ris och sly.

Ensta gamla bytomt övergavs vid slutet av 1700-talet då bebyggelsen flyttades till platsen för Ensta krog, cirka 400 meter norr om Täby 280:1. Inom det 100 x 40 meter stora området syns bland annat spår av terrasseringsringar och en källargrop. De västra delarna har sannolikt försvunnit i samband med anläggandet av den intilliggande parkeringsplatsen. Täby 280:1 har inte tidigare varit föremål för några dokumenterade arkeologiska undersökningar och dess utbredning var inför förundersökningen inte känd.

Syfte & målsättning

I enlighet med länsstyrelsens beslut har de rubricerade lämningarna förundersökts i *avgränsande* syfte. De här presenterade resultaten kan därför inte ligga till grund för en slutundersökning. De frågeställningar som förundersökningen hade att besvara löd enligt följande:

Sträcker sig lämningarna in i respektive exploateringsområde?

Om *ja* på ovanstående fråga – hur långt in i respektive exploateringsområde stäcker sig lämningarna?

Genomförande & metod

Förundersökningen har omfattat sökschaktning med grävmaskin samt handgrävning med fyllhammare och skårslev.

Schakten har grävts i tunna skikt ned till antikvariskt intressanta kontexter eller ned till en nivå där marken bedömts vara opåverkad av mänskliga aktiviteter.

Påträffade kontexter har framrensats för hand. Inga fynd har tagits tillvara.

Schakt och anläggningar har mätts in med totalstation. Valda objekt har fotograferats.

Samtlig dokumentation har implementeras i dokumentationssystemet Intrasis. Kartor och fotografier har behandlats digitalt.

Berörda ytor har återställts efter avslutad sökschaktning.

Fig 3. Grävmaskinen grävde i tunna skikt. Här kontrolleras fotbollsplanen. Foto Leif Grönwall, SSLM bild nr LP 20080894.

Resultat

UO 1 – RAÄ Täby 118:2

Sammanlagt grävdes 6 stycken sökschakt inom exploateringsområdet (bil. 1:2). Inget av schakten innehöll kontexter av antikvariskt intresse. Stora delar av UO:s ursprungliga markyta bedöms ha schaktats bort i samband med exploateringarna i slutet av 1960-talet. Ytorna har därefter återfyllts med sand och grus (fig. 4).

I områdets norra del, på en gräsbevuxen yta i anslutning till grusplanens västra kant, var ett stenblock, cirka 1,2 x 1 meter stort, med en skålgrop på ovsidan (se fig. 5, A100002). Sannolikt rör det sig om samma skålgrop som finns omnämnd

Fig 4. Marken under fotbollsplanen var tydligt avschaktad. Under gruset och sanden kom direkt ren lera. Foto Göran Werthwein, SSLM bild nr LP 20080895.

Fig 5. Skålgropen i det lösa stenblocket syntes tydligt. Foto Leif Grömvall, SSLM bild nr LP 20080893.

i Modins lic. avhandling (Modin 1973:59). Stenblocket bör tidigare ha legat ett 20-tal meter längre åt syd-sydväst (bil. 1:2). Skålgropen var tidigare inte registrerad i FMIS men har i samband med denna förundersökning anmälts som fast fornlämning. Nu heter den RAÄ Täby 555.

UO 2 – RAÄ Täby 280:1

Sammanlagt grävdes 8 stycken sökschakt inom och i anslutning till UO (bil. 1:1). I de norra delarna av området påträffades anläggningar i form av stolphål och härdar (A2029,

2044, 2051, 2077, 2097, 2102, 2108 & 2115) samt bevarade kulturlager (A2131). Bortsett från ett dike fanns inga spår efter mänskliga aktiviteter på de södra delarna av UO och den södra gränsen för fornlämningen framgår av bil. 1:1. Några fynd påträffades inte som avslöjar lämningarnas ålder och det kan inte uteslutas att det rör sig om lämningar från flera olika skeden.

Förslag till vidare antikvariska åtgärder

Bortsett från skålgropen ID100002 bedöms UO 1 sakna lämningar av antikvariskt intresse. Ingenting återstår av de under 1960-talet undersökta lämningarna inom Täby 124:1. Stenblocket med skålgropen kvarliggert sannolikt inte i ursprungligt läge, utan kan antas ha flyttats till dess nuvarande plats i samband med byggnationerna på 1960-talet. Läns museet förordar att stenblocket flyttas till en plats strax utanför UO.

Ensta gamla bytomt, RAÄ Täby 280:1, har en vidare utbredning än tidigare känt och sträcker sig över de norra och nordvästra delarna av UO 2 (bil. 1:1). Om kommunen önskar bebygga dessa ytor bör en arkeologisk förundersökning genomföras, vilken kan tjäna som underlag för en särskild arkeologisk undersökning. En förutsättning är givetvis att länsstyrelsen tillåter ett borttagande. Ett alternativ är att planområdet för skateparken flyttas ett trettiotal meter längre mot söder, till de ytor som saknar antikvariskt intressanta lämningar.

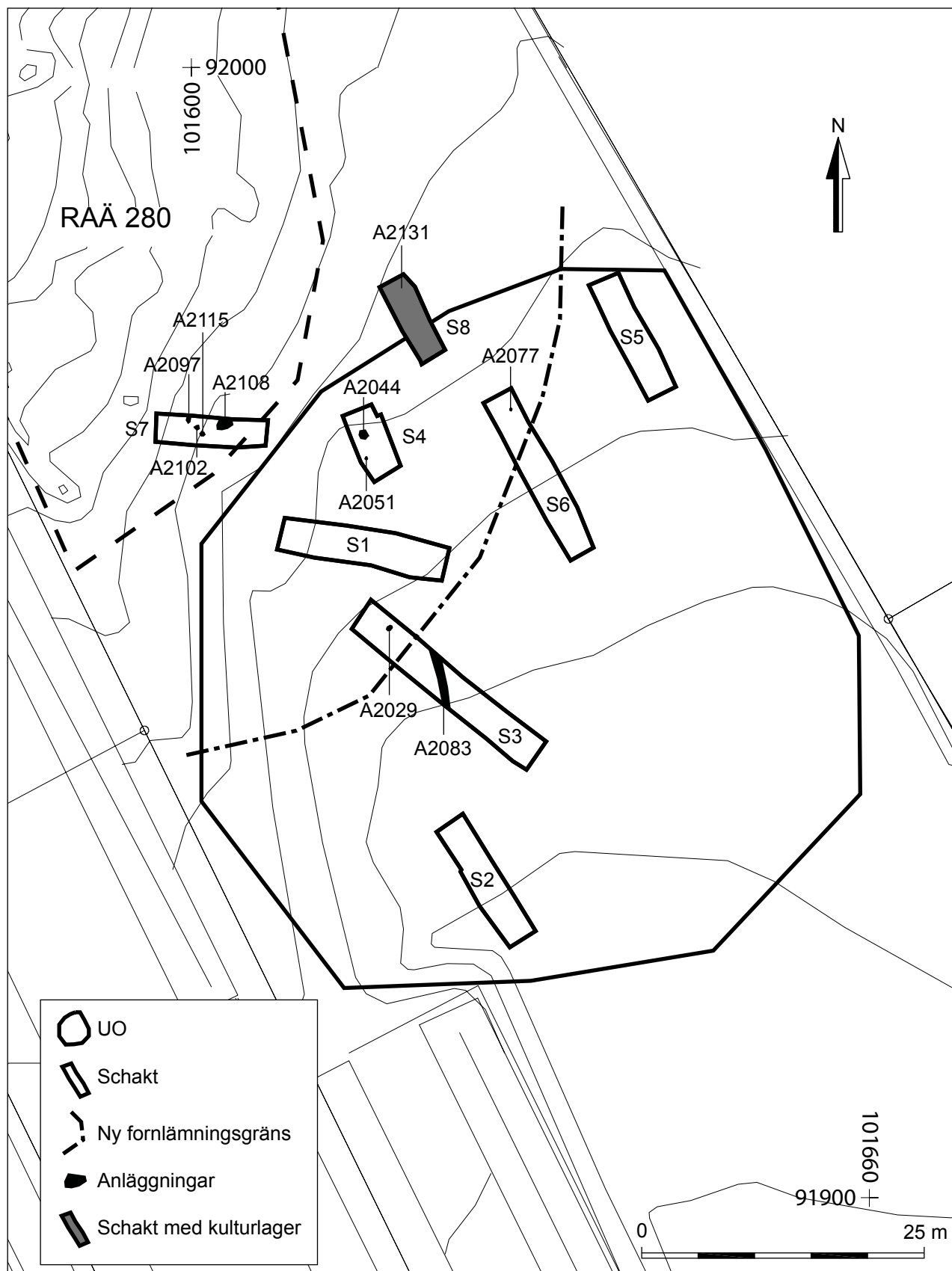
Tekniska & administrativa uppgifter

SSLM dnr: 2008:137
Länsstyrelsens dnr: 431-08-65985
SSLM projektnr: 53552
Typ av undersökning: Förundersökning
Undersökningsperiod: November 2008
Koordinatsystem: ST 74
Antikvarisk personal: Richard Grönwall (projektledare/ rapportansvarig),
Göran Werthwein, arkeolog.
Fornlämning nr: Täby 118:2 & Täby 280:1
Landskap: Uppland
Kommun: Täby
Socken: Täby
Arkivmaterial: Förvaras på Stockholms läns museum
Fyndmaterial: Statens historiska museum

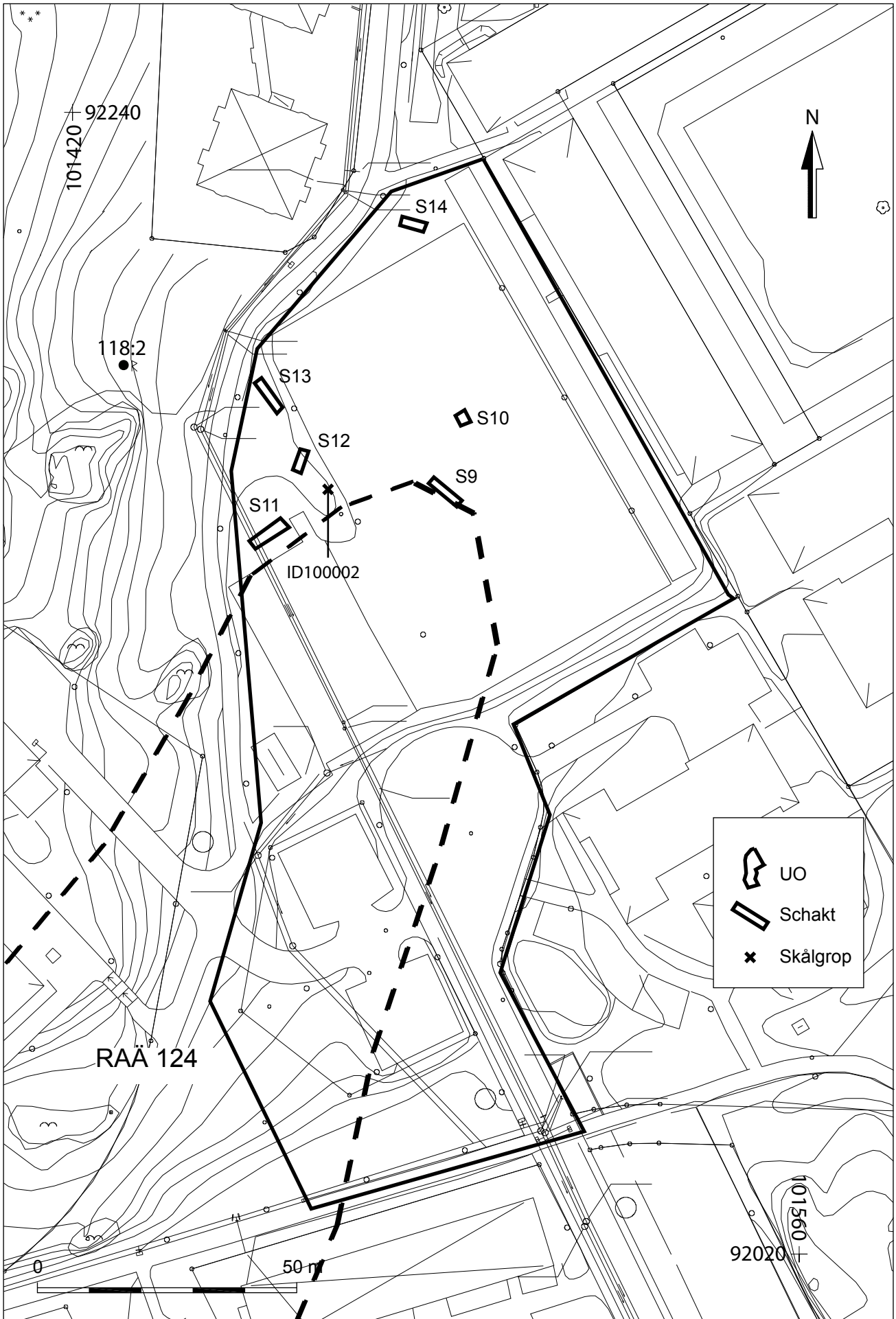
Referenser

- Brunstedt, S. 1991. *Fornlämning 118*. Arkeologisk utredning. Rapport UV Mitt. Riksantikvarieämbetet.
- Modin, M. 1973. *Tre järnåldersgårdar i Täby*. Stockholms universitet.

Bilaga 1. Schaktplaner

Bil. 1:1. Schakt- och anläggningsplan samt ny avgränsning av fornlämning Täby 280:1, skala 1:500

Bil. 1:2. Schaktplan över Täby 118:2. Streckad linje anger gränsen för det tidigare undersökta gravfältet Täby 124:1, skala 1:1000.

Bilaga 2.

Anläggningstabell

Anl (intra- sis id)	X	Y	Z	Typ	L x B i m	Beskrivning/anmärkning
2029	91950,36	101617,5	15,76	Stolphål		Väl avgränsad anläggning med ett 10-tal skoningsstenar, 0,05-0,25 m stora.
2044	91967,5	101615,19	16,37	Hård	1x0,8	Väl avgränsad anl med sot, kol, skärvig sten och ensataka större stenar (0,1-0,2 m stora).
2051	91965,44	101615,46	16,12	Stolphål		Tydlig mörkfärgning med tre stenar, ca 0,1 m stora. Anl väl avgränsad.
2077	91969,76	101628,26	16,01	Stolphål		Väl avgränsad anl i form av ansamling med sten (0,05-0,1 m stora).
2083	91945,61	101622,11	15,34	Dike	5x0,8	Mörkfärgning efter dike. Väl avgränsad.
2097	91968,81	101599,73	17,71	Hård		Väl avgränsad anl med sot och kol.
2102	91968,15	101600,5	17,61	Hård		Väl avgränsad med sot, kol och skärvig sten.
2108	91968,42	101602,85	17,49	Hård	1,5x1	Väl avgränsad anl med sot, kol, skärvig och skörbränd sten. Anl fortsatte utanför schaktets norra kant.
2115	91967,58	101600,96	17,49	Stolphål		Väl avgränsad anl med två större skoningsstenar, 0,15-0,25 m stora.
2131	91977,88	101619,56	16,58	Kulturlager	7,6x2,6	Kulturlager med inslag av sot, skärvig/skörbränd sten och bränd lera.
100002	92166,85	101469,12		Skålgrop	0,1x0,1	Belägen på ett ca 1,2x1 m stort stenblock. Skålgropen ca 0,03 m djup. Sannolikt är skålgropen densamma som omnämns i Modin 1973:59.

Bilaga 3.
Schaktrabell

Schakt	Intrasis id	X	Y	Area m ²	Anlägg- ningar	Fynd	Beskrivning
1	2000	91954,56	101622,21	47		Tegel, porslin, plast, asfalt etc.	Schaktets NV del beläget på impediment mark. Den NV delen var uppbyggd av recenta sopor. Centralt i schaktet var 3 st större stenar. Inget av antikvariskt intresse påträffades.
2	2009	91922,17	101628,23	32			Plöja/vegetationsskikt ca 0,2-0,25 m, där- under lera.
3	2018	91937,98	101629,61	61	2029, 2083	Recenta sopor, tegel, porslin.	Vegetationsskikt/mylla ca 0,2 m, därunder lera. I schaktets NV del var påfört dump- massor. NV delen något högre beläget. Centralt i schaktet var spår efter ett dike (A2029).
4	2036	91963,35	101616,2	19	2044, 2051	Järn, tegel.	Vegetationsskikt/mylla 0,2-0,25 m, där- under moig lera/lera.
5	2058	91970,55	101640,37	33			Vegetationsskikt/mylla 0,2-0,5 m, därunder lera.
6	2067	91956,38	101633,56	44	2077		Vegetationsskikt/mylla 0,2 m, därunder lera. I schaktets NV del inslag av sot.
7	2089	91966,58	101606,51	24	2097, 2102, 2108, 2115	Tegel, betong, asfalt, plåt, plast etc.	Vegetationsskikt/mylla samt recenta sopor 0,2 m, därunder lerig mo. Mot V inslag av grus.

8	2123	91973,75	101620,41	20	2131	Bränd lera.	Vegetationsskikt/mylla 0,2 m, därunder kulturlager med inslag av sot, skärvig/skör-bränd sten och bränd lera.
9	2135	92164,03	101494,05	11			0,15 m grus, därunder sand 0,2 m. I botten enstaka större stenar i silt/grus.
10	2139	92179,66	101494,84	5			Grus 0,15 m, därunder sand 0,15 m. I botten lera.
11	2143	92155,9	101455,24	16			Grässvål 0,05 m, därunder morän i S och silt i Ö.
12	2147	92171,14	101462,42	7			Grässvål 0,05 m, därunder grus 0,1 m, fyllnadsmaterial 0,1 m. I botten lera.